

Misszió és teológiai kar/akadémia

Hadd pontosítsam mondanivalómat: nem a misszió-teológiájáról akarok beszélni, s nem szándékom a missziológusok szénájába kaszálni. A misszió-teológiát fontosnak tartom. Ugyanakkor azonban a kellő felkészültséget ez a szak is igényli, s erre van szakemberünk. Arról szeretnék inkább szólni, hogy a misszió nemcsak egy szak a többi között, hanem a keresztyén hit – bármilyen módon is éljük meg – alapvetően missziói beállítottságú. Ha tehát valaki a saját munkáját végzi, és ezt jól teszi, akkor szükségszerűen missziót is végez; ellenkező esetben biztosan nem jól végzi a munkáját. Hogy tehát pontos legyek: nem arról akarok most beszélni, hogy „tegyetek tanítvánnyá minden népet” (Mt 28,19) – ennek hogyanját és mikéntjét átengedhetjük a missziológusoknak. Inkább arról szeretnék szólni, hogy „Sionról jön a tanítás, és az ÚR igéje Jeruzsálemből” (Ézs 2,3 = Mik 4,2), ill. „ti vagytok a föld sója” (Mt 5,13). A hitnek a mégly szerény és udvarias megnyilvánulása is arra kell irányuljon, hogy másokat a hitnek megnyerjen – ez, gondolom, mindannyiunk számára evidencia. Miként az is, hogy az elmúlt két évtized (mintegy fele a kommunista időeknek) hál’ Istennek véget vetett a hit és a teológia gettóba szorításának. Ha ui. a kommunista elmélet időlegesen tolerálta is a vallásgyakorlatot (hangoztatta is, hogy vallásszabadság van a kommunista országokban), a gyakorlat mégis arra irányult, hogy ez a szabadság a templom falain belülre korlátozódjon. Persze, mondhatjuk erre, minden rab szabadon mozoghat a börtönében. Itt azonban most nem a múlt kritikája a fontos, hanem annak elismerése, hogy a keresztyén hit missziói jellegét ugyan elismeri és elfogadja a társadalom – vajon azonban az egyházak eleget tettek-e ennek a missziói jellegnek? Sokat tettek, ez nem vitás, de alapvető egyházi tevékenységünk bizonytalannal nem sokat változott, inkább intézményes megnyilvánulásai vannak a misszióknak. Reméljük, ezek sikert is hoznak. – Az alábbiak csak egyetlen aspektust emelnek ki: az egyház mondanivalójának missziói jellegét azon lelkészek esetében, akik teológiai főiskolán, esetleg egyetemi karon működnek. S lehet, hogy az én tapasztalataim korlátozottak, de a témáról való párbeszéd elengedhetetlen.

Mindenekelőtt tekintettel kell lennünk arra a társadalomra, amelyben élünk. Szociológiai analízist se várjon el tőlem senki, csupán arra a nagyon feltűnő jelenségre szorítokozom, hogy a jelen társadalom több mint pluralista: szegmentált, ne mondjam polarizált. S amennyire bőség zavarát jelenti az információ-áradat, annyira el is vannak szigetelve az egyes szegmensek egymástól. Én azt hiszem, a magyar valóságban élek, s elég sok szegmensevel találkozom. Majd’ minden politikai párt képviselői között van ismeretségem, egymással konkurencia-helyzetben álló irányzatok között vannak barátaim, stb. Ugyanakkor például elképzelhetetlen számomra több olyan réteg, ahova nincs betekintésem, pl. a kábítószer-élvezők csoportja, a fedélnélküliek csoportja, de akár a felső tízezer úrgazdag-rétege is teljesen ismeretlen számomra. Gondolom, csak akkor nyílnának meg ezek az ajtók, ha külön energiát fordítanék rájuk – amire nyilván se időm, se energiám (és úgy érzem: nem is az én dolgom). – Mindez természetes, de egy lépéssel tovább kell mennünk: a társadalom polarizálódását tökéletesen lemérhetjük az információ áradásában is. Kérdem én, ki az, aki mondjuk egyszerre olvassa a Magyar Narancs és a Magyar Fórum lapjait (hacsak nem az a célja éppen, hogy ezeket összeveesse)? Én magam szívesen hasonlítom össze a Hír TV és a TV2, vagy RTL Klub adásait, remélve, hogy a sorok között tudok majd olvasni, de általában igaz, hogy bizonyos sajtóorgánumok csak bizonyos rétegeket érnek el. Hogy csak saját berkeink-

ben maradjunk: vajon ki az, aki éppúgy olvassa a *Református Tiszántúlt*, a *Református Szemlét* és a *Vallástudományi Szemlét* együtt? Bizonytalán nem többen, mint egy-két tucat a hárommillió magyar reformátusból! – Mindennek megfelelően azok a személyek és szervezetek, akik tényleg széles köröket akarnak elérni, kénytelenek az információ-ömlésztés módszerével dolgozni: a legkülönbözőbb médiumokat egy időben igénybe venni. Hogy ismét csak egy példát említsek, ismét saját berkeinkből: az atlantai Chrystal Cathedral lelkésze, Schuller, aki szinte színházi módon rendezi meg ún. istentiszteleteit, ugyanakkor könyveket ad ki (meglehetősen alacsony teológiai színvonalú beszédeivel), rádió és TV adásokkal népszerűsíti működését, s ugyanaz az anyag megjelenik videó és internetes médiummal is. A sikerei talán nem annyira érdekesek, mint inkább az, hogy milyen széles körben tudja megszólítani a társadalmat!

A missziológusok bizonytalán foglalkoznak azzal is, hogy a magyar református egyház mennyire használja ki ezeket a lehetőségeket, ill. hogyan tudja szélesíteni azoknak körét, akiket megszólíthat a társadalomban. Erre a feladatra most ne vállalkozzunk, csupán azt hangsúlyozzuk, hogy nyilván a felsőoktatás is olyan terület, ahol sokakat meg lehet szólítani, s ha sikerrel tesszük ezt, akkor nem csupán gyülekezeti tagokat nyerünk, hanem ráadásként olyanokat, akik fermentálólághatnak a további gyülekezeti életben. Alig hiszem, hogy ne lenne elég arra gondolni, hogy milyen nagy hatása lehet egy pedagógusnak, egy ügyvédnek vagy egy orvosnak a bizonyágtétele egy-egy helyi gyülekezetben! (A közoktatás bizonytalán hasonló terület, de ott személyes tapasztalataim nincsenek.)

Az első (s talán legfontosabb), amit saját tapasztalatomból említhetek, a *partnerség*. A szaktudós önmagát mindig kicsit izoláltnak érzi, s ez nem csupán Magyarországra érvényes, hanem tapasztalható egész Európában. Olyan specializált már a tudomány, hogy tényleg csak néhány kolléga van, aki azzal a szűkebb témával foglalkozna, ami engem is érdekel... Az a fölfedezés, hogy nem vagyok egyedül, hanem párhuzamosan más is jár hasonló úton, megkönnyebbülést hoz a legtöbb kollégának. Hogy csak egy példát említsek: egy olyan tudóssal beszélgettem, aki Afrika népeivel foglalkozott, s teológia iránt nem érdeklődött (nem is református volt), de a meglepetés erejével hatott, hogy a két szak kutatói között mennyi személyes átfedés van, s hogy mennyire hasonló paradigmákkal történik a két szak kutatása. Tehát először nyelvészet, aztán folklór, aztán archeológia... mindez teljesen azonosnak tűnt a két területen, s kétségkívül mindkettőnk számára meggazdagodást jelentett a párbeszéd.

Nos, úgy gondolom, hogy ez a klasszikus teológiai diszciplínák esetében rendre így van. Az Ószövetség tudománya nyilván az orientalisták között található otthonra, az Újszövetség tudománya otthon van az ókortudomány körében, az egyháztörténet értelmeszerűen a történettudomány része, a rendszeres teológusok rendre együtt dolgozhatnak a filozófusokkal, a gyakorlati teológusok pedig hol a pszichológia, hol a retorika, hol a szociológia eredményeit használják is segédtudományként. Úgy gondolom, mindez evidencia, így inkább példákat szeretnék felhozni arra, hogy elméletben és gyakorlatban hogyan működik ez a partnerség. Bizonytalán bocsánatos, ha saját szakomból származik a példa, s bizonytalán mindenki hozzá tudna tenni a magáét! Egy példa tehát a múltból: köztudott, hogy a 19. század végén Greifswaldban hosszabb ideig együtt működött Ulrich von Wilamowitz-Moellendorff és Julius Wellhausen. S az is nyilvánvaló, hogy az előző Homérosz-kutatásai mennyire párhuzamosak voltak az utóbbi Pentateuchos-kutatással. A forrásokra osztás az Odüsszeia esetében is sikerrel járható út volt (de az Iliász esetében nem), s módszertanilag hasonlóan járt el a két tudós.

Ugyan vita van afelől, hogy kit illet az elsőség; tény, hogy Wilamowitz-Moellendorff tanulmányai Wellhausen könyvei után jelentek meg, de talán helyesebb arra tennünk a hangsúlyt, hogy az együttműködés volt gyümölcsöző az ő esetükben. – A jól ismert példa után ugorjunk a jelenbe! Az orientalisták között az Ószövetség kutatói gyakran hangsúlyozták, hogy eltérően a többi ókori keleti irattól, az Ószövetség esetében olyan irodalommal van dolgunk, amely tradíciókon nyugszik. A kutatás legfontosabb része tehát az, hogy az irodalom mögött a prelitéris tradíciókat rekonstruáljuk. Ezt sokáig értetlenül fogadták az orientalisták, 2007-ben azonban egy érdekes könyv jelent meg az oxfordi assziriológus, Stephanie Dalley tollából: *Esther's Revenge at Susa. From Sennacherib to Ahasueros*. Emeljük ki: nem bibliai témáról van szó, bár a cím nyilván arra utal, hogy Eszter könyvében Szúsza városát említi a Biblia Perzsia fővárosaként. Szúsza azonban soha nem volt Perzsia fővárosa, hanem az elámi birodalomé. Világos, hogy emögött valamilyen sajátos tradíciót kell keressünk! S. Dalley könyvének csak kisebb része az, hogy a források alapján feldolgozza azt a történetet, ami Babilon Asszír-ia elleni lázadását, majd Babel elfoglalását és Marduk istenszobrának Ninivébe szállítását jelentette. Ennél sokkal fontosabb mindennek az ideológiai háttere: végső soron Asszír-ia és Babilon ekkor szövetségesek voltak, s Asszír-ia messzemenőig tiszteletben tartotta a babiloni kultuszt is! Az asszír nagykirály testvére szokott volt babiloni alkirály lenni – az *Anschluss* tehát nemes baráti gesztusnak tűnik Szanhérib tette mellett! Szanhérib maga is kellemetlenül érezte magát saját győzelme miatt, s ezért keresett és talált is bűnbakot, ráadásul nem is minden ok nélkül: Elámot. Elám valóban érdekelt volt Asszír-ia és Babilon összeveszésében, s reménykedett abban, hogy *inter duos litigantes tertium gaudet*. Babel pusztulásában tehát, Szanhérib ideológiája szerint, Elám a bűnös! S. Dalley szépen kimutatja, ahogy ez a tradíció tartotta magát Mezopotámia népeinek az irodalmában hosszú századokon keresztül, s miként látjuk, még az Eszter könyvében is megvannak reminiscenciái. S minden csodálat mellett csendesen megjegyezhetjük: az ilyen jellegű tradíció-történeti kutatás G. von Rad óta megszokott az ószövetségi tudományban.

Hasonló példát bizonyonnyal mindenki tud mondani saját területéről. Két gyakorlati példát azért hadd fűzzek hozzá: 1994-ben az MTA Filozófiai Intézete egy vallásfilozófiai konferenciát szervezett, amelyben az igazgató, Nyíri Kristóf mellett jelentős szerepet vitt Pethő Sándor (aki akkor még nem volt tanárunk). Egy év múlva ennek az anyaga is megjelent („Vallásfilozófia Magyarországon”). Ekkor már többen szívesen dolgoztunk számítógéppel, s az anyagot floppy-disken adtuk le – mára már elavult módszerrel. Nyíri Kristóf bizonyonnyal sokat volt foglaltos tudományos szervezőmunkában, de örömmel mondta nekem, hogy végre olyan kéziratokat kap, ahol nem kell utánanéznie a kiadáshoz, hogy hol jelent meg a könyv, vagy a cikk, mikor, stb. Úgy tűnt: nem csak hogy partnerek vagyunk, de örömmel fogadott partnerek is. Hasonló volt a vallástudósok alakuló összejövedele 1992-ben. Ez alkalommal valaki megjegyezte, hogy éppen a lelkész részvevők azok, akik előadásukat tudják percre pontosan tartani, nem nyögdecselnek az előadásban, s mondanivalójukat a lehető legjobban sarkítva tárják elő. Ebből kell tanulni – ez volt a következtetés. Ismét úgy tűnt: a partnerség nemcsak lehetséges, hanem mindkét fél számára kívánatos dolog. A teljesség kedvéért meg kell említenem, hogy a tapasztalat nem csak pozitív; miért hallgatnám el a negatív dolgokat? Történetesen két olyan egyetemen dolgozom, ahol az egyetemi karok tulajdonképpen a teológiai karból nőttek ki: a Károli Gáspár Református Egyetem bővítése révén jöhetett létre két további kar, ill. a Selye János Egyetem a Calvin János Teológiai

Akadémia akkreditálása révén alakulhatott meg. A kezdeti hálát igen gyorsan felváltotta egy sajátos *bübrisz*: a „mi ezt jobban tudjuk” gondolkodása, és elég gyakran ehhez társult még egy olyan magatartás is, amit csak franciául merek idézni: „ôtes-toi que je m’y mette”. Hangsúlyozom: ez nem általános, de előfordult. Sőt meg merem kockáztatni: nem azok részéről fordult elő, akiket egyébként szakmailag sokra tartanánk a kollégák között, inkább azok részéről, aki gyors karriert akartak csinálni. Voltaképpen most sem tudom, hogy hogyan kell erre reagálni, s nem is biztos, hogy nekünk kell reagálnunk: az ilyesmit ki kell szűrje a tulajdon szakma! Talán azonban mások is tettek hasonló észrevételt, s a közös bölcsesség tud erről is valamit mondani! Összességében azonban inkább azt tartom jellemzőnek, ami végig meghatározó volt az ELTE BTK Hebraisztika szakán (ahol több mint húsz éve adok elő): én minden alkalmat megragadtam arra, hogy egyházi folyóiratokban megjelent cikkeket másoljak ki, s azokat vigyem hallgatóim elé, ezzel mintegy propagáljam az egyházi sajtót – partnereim pedig ezt mindig örömmel fogadták.

Valaki persze most mondhatná: Jó, de mennyiben misszió ez, s hogyan lesz belőle hit? Válaszom: nem tudom. A hit ajándék, s hogy Isten kit ajándékoz meg a hittel, azt még enyhe szinergizmus mértékéig sem tudom befolyásolni. Egyet tehetek: Isten és az ember kommunikációjában médium lehetek, aki közvetíti azokat a technikai feltételeket, amelyek révén sok ember egyszerűen és fizikailag meghallhatja az üzenetet – a többi már az üzenet tartalmától függ, attól, hogy e tartalom mely része lesz személyes megszólítás valaki számára. A technikai lebonyolítás során csupán egy a fontos: az, hogy a médium ne rejtse véka alá, hogy ő maga személyesen megszólított, s ilyen minőségében (is) legyen mindig hiteles személy. Itt most nem szeretnék konkrét példákat említeni, de a tapasztalatom egyértelműen: ez igenis hat!

Másodsorban röviden az ilyen jellegű partnerség *jelentőségére* hadd hívjam fel a figyelmet. Általánosan elfogadott előrejelzés, hogy Európa országában a diplomások számaránya a lakosság körében igény szerint a 40%-ot fogja elérni a jövőben. Ez a számarány jelenleg Magyarországon 33% – egyáltalán nem rossz, de azt hiszem, a túlképzés veszélye még nem fenyeget (azzal most nem foglalkozom, hogy a különböző diplomák közötti arány máris el van rontva, legalábbis Magyarországon). Az elcsatolt területek magyarulta vidékein köztudottan ez az arány sokkal rosszabb. Így vagy úgy: a felsőoktatásban való jelenlét létkérdés lesz a jövőben. Az ilyen nagyméretű felsőfokú képzés esetén természetesen azt is figyelembe kell vennünk, hogy a hagyományos egyetemi élet is meglehetősen nagy változásokon megy át – ennek már most a tanúi vagyunk. Az egyetemi polgárokat felváltják ügyeiket gyorsan és céltudatosan végző fiatalok – és tanárok is! Az egyházi jelenlét tehát nem csak fontos ezen a területen, de a hogyan sem elhanyagolható, hiszen egyre több olyan emberrel találkozunk, aki a tanúlással ugyanúgy van, mint mi többen a bevásárlással egy nagy üzletben: szeretnénk mihamarabb letudni a komissziót, s aztán szeretnénk gyorsan távozni. Ilyen körülmények között csak nagy tartalmi koncentrációval lehet célt érni, s hiába próbálkozunk azzal az egyébként alapigazsággal, hogy egy kis csendesség mindenkinek kell! Liturgikus megközelítés tehát csak olyan közegben lehetséges, ahol már egyéb missziói tevékenység révén külön érdeklődők köre jött létre – nyilván az ilyen közösség létrehozása is elengedhetetlenül fontos! Ez azonban külön erre a célra létrehozott egyetemi lelkészség feladata. Tapasztalatom azonban az, hogy gyors és szakszerű eligazítással is sokakat meg lehet nyerni ügyünknek, ugyanakkor azonban ha olyan liturgiai fordulatokkal élünk, amelyek számunkra kedvesek és sokatmondók – nos, ezek a fordulatok olyan

emberek számára, akik nem templomárnyékban nőttek fel, inkább kontraproduktívak, riasztó jellegűek. Itt kell kitérnünk még egy dologra: többen szóvá tették, s ez igaznak is tűnik, hogy pl. Orbán Viktor politikai beszédeiben elég sok olyan elem van, ami ha nem is közvetlenül református lelkészekről származik, de mindenképpen rokon a református egyházi beszéddel. Ugyanakkor nem szabad elfelejtenünk azt sem, hogy Orbán Viktor az elmúlt húsz esztendő legsikeresebb politikai szónoka, hiszen ugyan kinek sikerült volna egymillió embert magához vonzani egy-egy beszéde alkalmával! Úgy tűnik tehát, hogy nem kell különösebben tartanunk attól, hogy a református egyházi beszéd tradíciója idegen lenne a ma emberétől; ellenkezőleg: van attraktív ereje ma is! Csakhogy: Orbán Viktor mindezt mély tartalmi koncentrációval teszi, így a hallgatóság inkább a tartalomra figyel, s talán nem is veszi észre azt a médiumot, amelynek révén hozzá ez a tartalom eljut. Úgy tűnik, ez a jó út. S ha tényleg igaz, hogy Orbán Viktor tanult a református lelkészekről, akkor talán nem helytelen azt sem mondani: mi is tanulhatunk tőle! Hogy mindez nyilván a tradíció alapos ismeretét és alkalomhoz illő használatát is jelenti, azt már nem is szükséges hangsúlyoznom.

Mindez nyilván mit sem változtat azon a tényen, hogy intézményeinkben alapvetően lelkészeket képzünk. Harmadsorban röviden ki kell erre is térnünk: a *lelkészképzés* nyilván nem csupán a teológiai iskolák ügye, hanem az egyház általános ügye. Elsősorban arra gondolok itt, hogy a leendő lelkészek közegyházi és gyülekezeti integrációja csak másodlagosan az iskola dolga; legjobb, ha ezt már eleve örökli a küldő gyülekezet és a befogadó közegyház munkájából. Gyakorlatilag a helyzet kicsit más, hiszen ebből a munkából is sok hárul a teológiai iskolára – ami miatt mi ugyan panaszkodunk, de nincs az az egyetem jelenleg Magyarországon, amelyik ne panaszkodna a jelentkezettek előképzettségének hiányos volta miatt. Ismét saját tapasztalatom: a Dunamelléki Egyházkerületben immár hagyományos dolog a teológiai iskolát kritizálni (harmincéves tapasztalatom egyértelműen mutatja ezt); a kritika tárgya érdekes módon csaknem kizárólag a gyülekezeti és közegyházi integráltság. Részben jogos, részben kevésbé jogos kritika ez. Legutóbb az egyik esperes úr elszörnyedve mondta, hogy az egyik segédlelkési évre kerülő diákunk nem tudta, milyen anyakönyveket kell vezetnie egy református lelkésznek. Tény: én ezt már tízéves koromban tudtam! Ezzel együtt ezt a hiányosságot nem tartom tragédiának; miként azt a másik, régebben felemlgetett hiányosságot sem, hogy a segédlelkész nem volt tisztában azzal, hogy hogyan kell tisztán tartani a klenódiumokat. Kissé *déjà vu* érzésem van, s eszembe jut, hogy a mindig pedáns színész, Básti Lajos megkérdezte feleségét, aki kicsit ügyetlenkedett lányuk születése után: tudsz te egyáltalán szoptatni? – Nos, hát persze, hogy nem tudott! Hiszen soha nem próbálta addig; de a dolog mintegy önmagától jött aztán. Én azt hiszem, ilyen vonatkozásban lehetünk nyugodtak és türelmesek. A nagyobb gond inkább azzal van, hogy a lelkészképzés nyilván olyan feladat, ahol az egyház az oktatás és nevelés révén reprodukálja magát. Bizonytal van gond a reprodukálással is; ha az előző generációkkal vetjük össze magunkat, biztosan az lesz a végeredmény, hogy lényegesen jobb volt a korábbi lelkész-nemzedék! S az is biztos, hogy beszélnünk kell erről is! Véleményem szerint a legnagyobb gond az, hogy a korábbi lelkész-társadalom valamennyi tagja egy-egy egyéniség volt, amit mi nagyon nehezen érünk el teológiai oktatásunkban. Jelen mondanivalóm számára viszont az a fontos, hogy ha és amennyiben a lelkészképzés túlságosan is eltér attól, amit a felsőoktatás körében végzendő tevékenységként írtam le az imént – akkor viszont nagy baj van, hiszen ez beszédes jele annak, hogy gyülekezeteink változatlanul ugyanabban a gettóban vannak, mint amibe az el-

múlt évtizedek során belekényszerültek. Tapasztalatom a következő: sajnos egyértelműen eltér a két tevékenység; nem tragikus mértékben és nem veszélyes módon, de jól lemérhető ezen is, hogy a gettót még nem sikerült teljesen elhagyni. S vajon mi lehet más egy jó értelemben vett lelkészképzés dolga, mint hogy ne csak a szó mechanikus értelmében reprodukáljon, ne csak azt tanítsa, hogy mi van, hanem azt is, hogy minek kell lenni, milyen irányba haladjunk? Fogadjuk el, hogy a felsőoktatás számunkra önkormányzott is jelent!

Ehhez kapcsolódóan nem kerülhetem el, hogy egy problémáról szóljak. Azért probléma, mert szerintem mi magunk problémásítjuk ezt a témát: az egyház, s jelesül az egyház vezetésének kapcsolatát a teológiai iskolával, legalábbis a mi térségünkben. Ki kell használnom az alkalmat, hogy majdnem mindegyik püspökünkkel jó baráti kapcsolatban vagyok, ráadásul többen teológiai tanárként is aktívak – nem rossz tapasztalat, s nem is személyes összeütközés eredménye, amit mondok. Nyilvánvaló, hogy e kettő együtt kell működjön, minél szorosabban: mint a megszülető lelkészek két szülője. Viszont ne akarjon jobb papa lenni a mama, mint a tényleges apa; s megfordítva se lenne jó! Általában úgy látom, hogy ha konkrétan avatkozik be a püspök (fordítva nem szokott megtörténni), akkor az minden jó szándék ellenére sem sikerül, vagy ha igen, akkor csak félsikerről beszélhetünk. (Ilyen félsikernek tartom pl. Tóth Károly püspök egyébként szükségszerű beavatkozását a budapesti teológiai iskola életébe.) Arra szeretném felhívni a figyelmet, hogy ez nem az érintett felek jó vagy rossz működésének a következménye, hanem szükségszerű folyamat: az egyházi vezető (ide értve a gyülekezeti lelkipásztort is) szempontjai annyira eltérnek egy iskola szempontjaitól, hogy legjobb, ha a püspök nem a konkrét tettekben, hanem a célkitűzések meghatározásában, elvek lefektetésében, de nem a konkrét tettekben jeleskedik. Fordítva természetesen ugyanez mondható el: a teológiai tanár is akkor cselekszik bölcsen, ha a teológiai elveket hangsúlyozza, s ezen túl csak azt teszi, amire konkrétan kéri őt az egyházvezetés. Hogy miben tér el a kettő, megpróbálom megfogalmazni: az egyházvezető lépése értelemszerűen mindig liturgikus–istendicsérő, s ezt a szempontot követi. Tehát a teológiai iskolát is olyan grémiummá kívánja tenni, amely a többi gyülekezet körében hasonló módon működik (esetleg kiemelt módon, reprezentatív jelleggel). Ráadásul ez a szempont nem is nagyon vitatható... Ugyanakkor azonban a teológiai iskolát éppen a hasonló jellegű társadalmi intézmények körében köti egy igen erős funkcionalitás is. A püspöki beavatkozások rendre ezt a funkcionalitást nyírták vissza, ismétlem: nem azért, mert egyik vagy másik érintett fél rosszul viselkedett volna, vagy a saját szempontját nem megfelelő módon érvényesítette volna. Az elmondottakból nyilván következik: ha egy egyházvezető úgy tud beavatkozni a teológiai iskola életébe, hogy ezáltal annak nem romlik, hanem javul az intézmények közötti konkurencia-helyzete, akkor nem hogy nem ellenzem, hanem én is kérem: tegye bátran! Ravasz László ezt kiválóan tette! – A legjobb modell mégis az, ha (szükséghelyzetektől eltekintve) az intézmény és vezetője jó baráti, bizalmi kapcsolatban van az egyházvezetéssel és annak személyeivel, s mindketten kölcsönösen elismerik a másik szempontjának jogosságát, és ennek megfelelően próbálnak eleget is tenni annak – nyilván az adott körülményeknek megfelelően. Szarkasztikus, költői kérdés: elképzelhető-e, hogy egyházi körökben ilyen bizalmi kapcsolat létrejöhessen?

Néhány mondat arról, hogy milyennek kell lenni a felsőoktatás körében missziót végző lelkésznek, teológiai tanárnak. Szerintem első rendben tudósnak kell lennie, aki hiteles módon tolmácsolja a szakkollégáknak éppúgy, mint saját hallgatóinak az elmúlt

négy évszázad református tradícióját. Ez a tradíció tartalmánál fogva hívogató, hitet ébresztő; nem látom szükségét annak, hogy itt valamilyen külön retorikát alkalmazzunk. Viszont milyen ne legyen: úgy gondolom, hogy a nyájas, liturgizáló pap bácsi képe ma inkább kontraproduktív; nem mintha a *clementia* nem lenne jó tulajdonság, de a *parrhészia* most fontosabb. Semmiként sem tudom ajánlani az egyházi méltóságot és jogosítványokat követelő, múltbeli sérelmeket emlegető funkcionárius képét. Ugyan jó példa van arra, hogy adott esetben a teológiai tanár szervező képességét szívesen igénybe veszik kollégák is, de a *küibernészi*s képességeit csak akkor csillogtassuk, ha erre külön kérnek minket, s főként pedig: ha kell, tudjunk félre is állni! Azt már természetesen veszem, hogy mindebben a legfontosabb a hűség; hűség a minket elhívó Úr, Jézus Krisztus iránt, de az egyház iránt is. Ha a kettő nem mindig ugyanaz, az már mindenkinek személyes problémája lesz!

Karasszon István

„Áldott népem, Egyiptom...”

Ézsaiás 19,16–25 és az ószövetségi univerzalizmus problémái

Összefoglalás

Bár Ézs 19,16–25-öt gyakran a későbbi, fogság utáni időszak eszkatologikus próféciáival hozzák kapcsolatba, a prófécia szövegének, teológiájának és lehetséges történelmi háttérének a vizsgálata arra indít, hogy megkérdőjelezzük ezt a feltételezést. Ézs 19-ben nemcsak egyszerűen „univerzalizmusról” van szó, hanem a JHVH világuralmát valló képzet sajátos formájáról. Ez a sajátos képzet nem eszkatologikus, hanem történeti keretek kötött képzeli el a JHVH-nak való szolgálatot és az ő idegen népekhez való viszonyát (vö. pl. 19,23 helyes fordításában: *szolgálni fogja Egyiptom Asszíriát*). Az erős történelmi beágyazottság mellett, a JHVH által közvetett módon gyakorolt világuralom gondolata (19,20) sokkal inkább olyan szövegekre emlékeztet, amelyekkel már a fogság előtti irodalomban is gyakran találkozunk. A prófécia történeti háttérének vonatkozásában a legtöbb kapcsolópontot a Kr. e. 671–664 közötti időszakban találjuk. A Biblián kívüli szövegek azt bizonyítják, hogy ebben az időben Júda is részt vett asszír vazalusként az asszír uralom alatt álló világ határainak és erőviszonyainak alakításában. Ézs 19,16–25-nek talán éppen az volt a szerepe, hogy ennek a politikai látásmódnak teológiai koordinátáit és támpontjait rajzolja meg a júdai közönség számára.

Balogh Csaba